

ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA
AZ ENSZ NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNYE

Az alapvető jogok biztosa
mint fogyatékosügyei független mechanizmus

JELENTÉSE

az AJB-875/2024. számú ügyben

A Szivárvány Integrált Szociális Intézményben folytatott vizsgálattal
összefüggésben

Érintett szerv: Szivárvány Integrált Szociális Intézmény Csongrád-Csanád
Vármegye

2024.

**Az alapvető jogok biztosának
Jelentése
az AJB-875/2024. számú ügyben**

1. A vizsgálat megindítása, előzmények

Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) 1. § (3) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosa – a civil társadalom, különösen a fogyatékossgal élő személyek és az őket képviselő szervezetek bevonásával – biztosítja a 2007. évi XCII. törvénnyel kihirdetett, a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény (a továbbiakban: Fogyatékossgügyi Egyezmény, CRPD) 33. cikk 2. pontja szerinti független mechanizmus feladatainak teljesítését. Az Ajbt. 39/O. § (1) bekezdései értelmében az alapvető jogok biztosa a *fogyatékossgügyi független mechanizmussal kapcsolatos feladatainak* a teljesítése érdekében rendszeresen vizsgálja – a 18. § (1)-(7) bekezdésére tekintet nélkül, beadvány és felmerült visszasság hiányában is – a fogyatékossgal élő személyek jogainak a Fogyatékossgügyi Egyezmény előírásainak való megfelelés szerinti érvényesülését.

Ezen feladatkörömben a fogyatékossgügyi független mechanizmus egyik vizsgálati céljaként a nagylétszámú bentlakásos intézményekben élő személyek alapvető jogai érvényesülésének monitorozását határoztam meg tekintettel arra, hogy az Ajbt. 39/O.§ (2) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosa a 18. § (4) bekezdésében meghatározottakon túlmenően természetes személy alapvető jogával kapcsolatos visszasság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytat, ha a fogyatékossgal élő személy nem képes jogai védelmében fellépni vagy beadvány benyújtása aránytalan nehézséget jelentene számára.

A vizsgálat indokoltságát, a fenti törvényi rendelkezéseken túl, a bentlakásos intézmények magas ellátotti létszáma önmagában is megalapozza, ugyanis a Fogyatékossgügyi Egyezmény kifejezetten az önálló életvitel és az egyéni autonómia alapelveit deklarálja, amelyek a nagylétszámú otthonok működési diszfunkciói (személyi és tárgyi feltételek hiánya, túlsúfoltság) következtében több szempontból is sérülhetnek, ahogy azt több korábbi ombudsmani vizsgálat feltárta. A nagylétszámú bentlakásos intézményekben is biztosítani kell azonban a szociális intézményi férőhelyek kiváltásának teljes megvalósulásáig is a fogyatékossgal élő személyek számára a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való jog, az egyenlő bánásmód követelménye, a Fogyatékossgügyi Egyezményben rögzített követelmények érvényesülését.

A fentiek alapján a bentlakásos intézményekben élő fogyatékos személyek alapvető jogainak monitorozása érdekében a fogyatékossgügyi független mechanizmus keretében az Ajbt. 18. § (4) bekezdése alapján hivatalból indítottam eljárást a *Szivárvány Integrált Szociális Intézmény Csongrád-Csanád Vármegye Fogyatékos személyek Otthonában (a továbbiakban: Intézmény)* élő fogyatékos személyek életkörülményeinek alapjogi szempontú vizsgálatára, amelynek során munkatársaim 2023. szeptember 28-án helyszíni vizsgálatot tartottak a székhelyintézményben és az Intézmény lakóotthonában.

2. Az érintett alapvető jogok és alkotmányos elvek

- *A jogállamiság elve és a jogbiztonság követelménye:* [Magyarország Alaptörvénye (a továbbiakban: Alaptörvény) B) cikk (1) bekezdés: „Magyarország független, demokratikus jogállam.”];

- *Az emberi méltósághoz való jog:* [Alaptörvény II. cikk „Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.”];
- *Az egyenlő bánásmód követelménye és az esélyegyenlőség előmozdításának elve* [Alaptörvény XV. cikk (1)-(2) bekezdés: „A törvény előtt mindenki egyenlő. Minden ember jogképes. Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja.”];
- *A fogyatékkal élők kiemelt védelme:* [Alaptörvény XV. cikk (5) bekezdés: „Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.”];
- *A nemzetközi jogi kötelezettségek és a belső jog összhangja* [Alaptörvény Q) cikk (2)-(3) bekezdés: „Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítja a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját. Magyarország elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait. A nemzetközi jog más forrásai jogszabályban történő kihirdetésükkel válnak a magyar jogrendszer részévé.”].

3. Az alkalmazott jogszabályok

- Ajbtt.;
- Fogyatékoságügyi Egyezmény (CRPD);
- A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény (a továbbiakban: Fot.);
- A szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény (a továbbiakban: Szocvtv.);
- A személyes gondoskodást nyújtó szociális intézmények szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 1/2000. (I. 7.) SzCsM rendelet (a továbbiakban: SzCsM rendelet.);
- Az Országos Fogyatékosági Programról (2015-2025) szóló 15/2015 (IV. 7.) OGY határozat (a továbbiakban: OFP);
- A munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény (a továbbiakban Mt.).

4. A megállapított tényállás

4.1. Az Intézmény működéséről

A Intézmény (székhelye 6800 Hódmezővásárhely, Klauzál utca 185/A.) 116 férőhelyes, tartós bentlakást nyújtó otthon, amelynek beutalási körzete Csongrád-Csanád Vármegye területe. Feladata *a nem foglalkoztatható felnőtt korú, középsúlyos és súlyos értelmi fogyatékos személyek* fizikai és egészségügyi ellátása és pszichés gondozása.

Az Intézmény telephelyei:

- *Maros-menti Idősek Otthona, Makó,*
- *Návay Aranka Idősek Otthona, Óföldreák.*

Az Intézmény *a megyében élő, értelmileg enyhe és középsúlyos fokban sérült, felnőtt korú, intézeti ellátást igénylő személyek ellátására szakosodott.* A főépület emeletén értelmileg enyhe fokban akadályozott lakók kettő-, és négyágyas szobákban, a földszinten súlyos-, és halmozottan sérült, mozgáskorlátozott ellátottak élnek.

A hódmezővásárhelyi székhelyen fogyatékos személyek otthona és fogyatékos személyek ápoló-gondozó célú lakóotthona *(a továbbiakban: Lakóotthon)* működik. Az

Intézmény főépületében 4 gondozási egységben folyik a fogyatékos személyek otthona szerinti feladatellátás, 116 férőhelyen, egy, kettő, illetve négyágyas szobákban. A Lakóotthonban 8 férőhelyen, kétágyas lakószobákban biztosítják az elhelyezést és a teljeskörű ellátást. Az élettársi kapcsolatban élők kétágyas szobákban kerülnek elhelyezésre. Az egy főre eső alapterület 7,1 m². Az otthonban a vizesblokkok, fürdőszobák megfelelő számban rendelkezésre állnak (6 db kád, 11 db zuhanyzó, 28 db wc). *A főépület teljeskörű fizikai akadálymentessége biztosított.* Az ellátottak közlekedését 1db lift segíti, az épületben kapaszkodók találhatóak, az ajtók a kerekesszékek méretéhez igazodnak, a bejáratoknál küszöbök nem találhatóak.

Az Intézmény épülete kétszintes, energetikailag korszerűsített, új nyílászárókkal rendelkezik. Az épületet parkosított rész öleli körül, amely területén egy futballpálya is található, ahol különféle sportolási lehetőségeket biztosítanak a lakók számára. Az Intézményben található elkülönítő helyiségek (betegszoba), imaszoba, 6 db foglalkoztató helyiség, ebédlő, vendégszobák, 2 db társalgó, fodrászat, könyvtár és számítógép szoba, tornaterem. A földszinten található tornaterem nemcsak a sportolni vágyó lakók igényeit elégíti ki, hanem itt kerülnek megrendezésre az Intézményben tartott nagyobb rendezvények, ünnepek is. Az intimszoba az Intézmény főépületében található, amelyet az ellátottak korlátozás nélkül használhatnak.

A 8 férőhelyes Lakóotthon az Intézmény szomszédságában található. A házban 4 db 2 ágyas lakószoba és egy többfunkciós közösségi helyiség található (étkező, társalgó, tv sarok). A szobák otthonosak és barátságosak, a lakók ízlésének megfelelően, saját bútorokkal és használati tárgyaikkal vannak berendezve. A melegvíz és fűtésszolgáltatás folyamatosan biztosított. Az orvosi ellátás korszerű egészségügyi ellátó egységben történik. Az intézményvezető tájékoztatása alapján az ellátás során hangsúlyt fektetnek az emberi méltóságra, az alapvető emberi jogokra, a tartalmas és igényes kapcsolatokon alapuló életminőség megteremtésére.

A székhelyintézmény kapacitása – szociális ellátási forma és dolgozói létszám szerint (2023.06.01.)

	<i>Engedélyezett férőhelyszám</i>	<i>Összes dolgozói létszám</i>	<i>Szakmai létszám</i>
<i>Fogyatékosok ápoló-gondozó otthona</i>	116	65	48
<i>Fogyatékosok ápoló-gondozó célú lakóotthona</i>	8	5	5
<i>Összesen</i>	124	70	53

Az ellátottak köre elsősorban Csongrád-Csanád Vármegye területére terjed ki, azonban bentlakást nyújtó intézmény esetén – az intézmény férőhelyeinek 10%-áig – az a személy is ellátható, aki az Intézmény külön jogszabályban meghatározott ellátási területén nem rendelkezik bejelentett lakóhellyel vagy tartózkodási hellyel.

Az Intézmény fenntartója a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság. Az Intézmény a hatályos szolgáltatói nyilvántartásba történő bejegyzés alapján *határozatlan idejű működési engedéllyel rendelkezik.*

Az engedélyezett szakmai álláshelyek tekintetében az SzCsM rendelet 2. számú mellékletében előírt kötelező szakmai létszám biztosított.

Az Intézmény ápoló-gondozó célú otthona tekintetében elmondható, hogy az ellátottak 59.9%-a, azaz több mint fele 40-59 év közötti, az érettkor II. szakaszában él. Az ellátottak

24,3%-a 18-39 év közötti, az érettkor I. szakaszában élő. Az időskor szakaszában élők csupán a 15,8%-át teszik ki az intézményi ellátottaknak. A vizsgálat időpontjában a legfiatalabb lakó 21 éves a legidősebb lakó 91 éves volt.

Az *Intézmény Lakóotthonában* jelenleg 8 fő él. A lakók 62,5%-a nő a 40-59 éves korosztályból, míg 25%-a férfi, szintén ugyanebből a korosztályból. Egyetlen fő férfi a 18-39 éves korosztályba tartozik.

Az ellátottak 10%-a családtagjaival rendszeres kapcsolatokat ápol. Folyamatosan érdeklődnek irántuk, személyesen látogatják őket, eltávozásokra és szabadságra viszik a lakókat. Az érintettek 6%-a partnerkapcsolattal is rendelkezik. Azonban a lakók 54%-ának kizárólag csak a gondnokával van külső, intézményen kívüli kapcsolata.

Az *Intézmény lakóinál* leggyakrabban előforduló járulékos kórképek a pszichoszociális kórképek. Második leggyakrabban előforduló társbetegség az inkontinencia, amely a lakók 52%-át érinti. Az epilepszia az ellátottak 19%-ánál jelentkezik. A lakók 17%-a táplálkozási zavarokkal küzd (nyelési zavar, habzsolva evés, az ehető és ehetetlen közötti különbségtétel hiánya), emiatt az étkezések során fokozott gondozói figyelmet és segítséget igényelnek. Az Intézményben élők 78%-a egészségügyi probléma esetén, mentális állapota és/vagy kommunikációs nehézségei miatt nem képes segítséget kérni, nem hagyható felügyelet nélkül a nap 24 órájában és ez elmondható a 78 % viselkedési zavarral küzdő lakóról is. A lakók átlagosan hét féle gyógyszert szednek. A gyógyszerek dozírozása mellett a gyógyszerbevitel ellenőrzése kiemelkedően fontos feladata az ápoló személyzetnek.

A 2022-es évben átlagosan 30-33 fő várakozó volt, melyekből körülbelül 64% soron kívüli ellátást igényelt. Lakóotthoni ellátásra 4-5 fő várakozó volt. Az Intézménybe benyújtott kérelmek szerint *elsősorban a családban élő fogyatékos személyek jövőjéről szeretnének gondoskodni a szülők, még életükben. Az Intézménybe felvételt nyertek leggyakrabban a gyermekvédelmi rendszerből kerültek át, az intézményi fluktuáció folyamata jelenleg lassabb, így a sorban állók várakozási ideje is jelentősen megnőtt.* A hódmezővásárhelyi székhelyintézményben önellátásra 14 fő, részbeni önellátásra 40 fő képes, 62 fő teljes kiszolgálást igényel.

	<i>Szivárvány Integrált Szociális Intézmény Csongrád-Csanád Vármegye</i>	<i>Szivárvány Integrált Szociális Intézmény Csongrád-Csanád Vármegye Lakóotthon</i>
<i>önellátásra képes</i>	14	6
<i>önellátásra részben képes</i>	40	2
<i>teljes kiszolgálást igényel</i>	62	0
<i>inkontinens</i>	60	0
<i>súlyos fogyatékos</i>	34	0
<i>középsúlyos fogyatékos</i>	76	2
<i>súlyos mozgáskorlátozott</i>	37	0
<i>higiénés szükséglet kielégítésben segítségre szorul</i>	76	2

A férőhely-kihasználtság alakulása a székhelyintézményben:

	<i>átlagos ellátotti létszám (fő)</i>	<i>férőhely kihasználtság (%)</i>
<i>Szivárvány Integrált Szociális Intézmény Csongrád-Csanád Vármegye</i>	111	95

Szivárvány Integrált Szociális Intézmény Csongrád-Csanád Vármegye Lakóotthon	8	100
---	---	-----

4.1.2. A feladatellátás szakmai tartalma, az Intézmény által biztosított szolgáltatások

Az intézményvezető beszámolója alapján az integrált intézmény igyekszik összehangolni a különböző szakmai szolgáltatásokat. A lakók részére a székhelyintézményben és a telephelyeken az alábbi szolgáltatásokat biztosítják:

Étkeztetés

Az Intézmény az étkeztetést az ellátottak életkori sajátosságainak, valamint az egészséges táplálkozás követelményeinek megfelelően szolgáltatja, a szociális- és közétkeztetésre vonatkozó szabályok figyelembevételével, melynek keretében napi ötszöri étkezést – ebből legalább egy alkalommal meleg ételt biztosítanak. A kulturált étkeztetéshez a feltételek adottak, az időpontok a Házi rendben meghatározott szabályozás szerint történnek minden egységben. Az integrált intézmény – Hódmezővásárhely kivételével – telephelyenként saját főzőkonyhával rendelkezik, ezáltal tudják biztosítani a változatos és megfelelő étkeztetést. Minden konyha és tálalókonyha rendelkezik HACCP minőségbiztosítási rendszerrel. Az Intézményben és a Lakóotthonban az étkezést az óföldrészi telephely konyhája szolgáltatja. A normál étrend mellett, szükség szerint speciális étrendet (diabetes, szénhidrátszegény, fehérjeszegény,) valamint tejmentes, gyomorkímélő, epekímélő, tojásmentes étrendet is biztosítanak. Az Intézményben *Élelmezési Bizottság* működik, melynek tagjai gondozási egységenként 1 fő ápoló és 5 fő lakó (választás alapján). Feladatuk véleményezni az elmúlt negyedév ételeinek minőségét és mennyiségét, a diéta biztosítását, valamint közreműködnek az étrend összeállításában. A bizottság negyedévente ülészik, amely alkalmakon részt vesz a főzőkonyha élelmezésvezetője. A megbeszélésekről jegyzőkönyv készül, amelynek egy példánya az intézményvezető-helyettesnek kerül átadásra.

Ruházattal és textíliával való ellátás

Az ellátottak megfelelő minőségű, az évszakhoz és az időjáráshoz igazodó, ápolt, tiszta öltözettel rendelkeznek. A lakók saját textíliát és saját ruházatukat használják, ha azonban nem rendelkeznek elegendő, illetve megfelelő ruházattal, akkor az Intézmény biztosítja számukra a legalább három váltás fehérneműt és hálóruhát, az évszaknak megfelelő, legalább két váltás felsőruházatot és utcai cipőt, szükség szerint más lábbelit, amennyiben indokolt – az életkornak megfelelő sportruházatot, ágyneműt, tisztálkodást segítő textíliát, a személyi higiéniéhez szükséges anyagokat és eszközöket. A ruházattal és textíliával való ellátást és cseréjének a rendjét (szennyes elvételének, tiszta visszaadásának napját, időpontját) részletesen a Házi rend szabályozza. Az Intézmény lakói számára a ruhák rendszeres tisztántartása biztosítva van az Intézmény mosodáján keresztül. A Lakóotthon lakói a személyes használatú textíliákat szükség esetén a segítők közreműködésével mossák az otthon mosógépével.

Egészségügyi ellátás, rehabilitáció

Az Intézmény a rendszeres orvosi felügyelet keretében biztosítja az ellátást igénybe vevő egészségi állapotának folyamatos ellenőrzését, az egészségügyi tanácsadást, a szűrést, az orvos által elrendelt vizsgálat(ok) elvégzését, – ha az Intézmény keretei között megoldható – a

gyógykezelését. Az orvosi rendelések időpontja jól látható helyen kifüggesztésre került a faliújságokon.

Az egészségügyi ellátás magában foglalja a folyamatos ellenőrzést és szűrést, az eseménynapló vezetését a változásokról és a jelentősebb eseményekről, a gyógyszernyilvántartó lap vezetését, a gyógyszerekhez való hozzájutás biztosítását, a gyógyszer alaplista elkészítését, a speciális gyógykezeléseket (inhalációs kezelés, terminális állapot kezelés, EKG), a fizioterápiás kezelést és sebellátást, az egészségügyi dokumentáció vezetését illetve a gyógyászati segédeszköz biztosítását, használatuk alkalmazásainak megtanítását.

A rendszeres orvosi felügyelet keretében az intézményi orvos heti 6 órában rendel az Intézményben. A pszichiáter-neurológus szintén heti 6 órában látja el az ellátottakat. Szükség esetén a CSCSVMEK Hódmezővásárhely-Makó Kórház biztosítja a szakorvosi ellátást. A vizsgálatokra az Intézmény saját gépjárművel, illetve szükség esetén betegszállítóval, mentővel szállítják a betegeket.

Az Intézményben nagy hangsúlyt fektetnek a lakók rehabilitációjára. Az ellátottak mobilizálása team munkában történik. A TENS kezelést¹ és az egyéni, csoportos tornát a mozgásfejlesztést, mozgásállapot megtartást, tartásjavítást gyógytornász terápiás munkatárs végzi. Az Intézmény „Egészségmegőrzés, egészségfejlesztés” protokollja alapján a betegségek kialakulásának megelőzése, az egészség védelme, a megromlott egészségi állapot lehetőség szerinti helyreállítása kiemelten fontos feladat, ezért rendszeresen végeznek szűrővizsgálatokat és egészségmegőrzéssel kapcsolatos felvilágosító előadásokat tartanak az ellátottak részére.

Ápolási-gondozási feladatok

Az Intézmény az ellátottak részére a tisztálkodáshoz biztosítja a szükséges eszközöket és igény szerint a szakdolgozói segítséget. Az ápolási feladatok protokollja szerint végzik az ellátottak higiénés ellátását (fürdetés, hajmosás, borotválás, körömápolás, szájoalett stb.) Az elvégzett műveleteket a névre szóló dokumentációban adminisztrálják. A hajvágás, körömápolás szolgáltatást a fodrász munkatárstól térítésmentesen vehetik igénybe a lakók.

Az étkezést az ellátottak életkori sajátosságainak figyelembevételével, elrendelt diéták betartásával, valamint az egészséges táplálkozás követelményeinek megfelelően biztosítják, higiénikus, kulturált körülmények között, elegendő időt hagyva az étkezésre. Az ételek, diéták elkészítése, a diétás szakács és ételmezésvezető irányításával valósul meg. Az étkezések az Intézmény ebédlőjében, illetve a gondozási egységekben kialakított ebédlőkben történnek. Szükség esetén az ellátottak étkeztetése a gondozók segítségével történik, teljes ellátást igénylő, ágyhoz kötött lakók esetében a szobákban ágyasztal segítségével.

Fokozott figyelmet fordítanak a napi folyadékbevitelre. Szellemi hanyatlásban szenvedő, valamint fekvő betegek esetében az orvos utasításának megfelelően folyadéklapot vezetnek.

A hely és helyzetváltoztatást a gondozónők segítségével, lehetőségekhez mérten gyógytornász szakember bevonásával végzik. A gyógytorna a tornaszobában, a lakószobákban és a társalgókban történik, figyelembe véve az ellátottak általános állapotát és mozgásképességét. A testtávoli segédeszközöket (járóbot, mankó, járókeret, kerekesszék, szoba WC) az Intézmény biztosítja, a testközeli (műfogsor, szemüveg, ortopéd cipő stb.) segédeszközhöz való hozzájutásban segítséget nyújtanak. Vizelet és széklettartási probléma esetén az ellátottak számára biztosítják az inkontinencia termékek felírását, beszerzését és a termékcsereket. A gondozónők által vezetett dokumentációk alapján a havi gyógyszernyilvántartó lapokon feltüntetik a felhasznált inkontinencia termék mennyiségét, amit az ellátott utólag fizet.

---

¹ A TENS-kezelés (Transcutaneous electrical nerve stimulation) bőrön keresztül alkalmazott idegi stimuláció az elektroterápia egyik formája, amit elsősorban krónikus, egyes esetekben akut fájdalmas enyhítésére alkalmaznak.

Foglalkoztatás, mentálhigiénés ellátás, egyéni fejlesztés

Az Intézmény vezetőjének tájékoztatása szerint a felnőttkorú értelmileg akadályozott személyekkel való foglalkozás csak összehangolt, tudatosan tervezett és folyamatosan megvalósított komplex szervezőmunkával valósítható meg. A törvényi és rendeleti előírásoknak, az autonómia, a normalizáció, az integráció elveinek érvényesülése, illetve az ellátottak hozzásegítése ezek eléréséhez az Intézmény dolgozóinak közös érdeke, melynek megvalósításában a mentálhigiénés csoport kiemelt jelentőséggel bír.

Az Intézmény számára rendkívül fontos, hogy a lakók minél tovább megőrizhessék képességeiket és önállóságukat, hogy meg tudják érteni egymást és a környezetüket, hogy képesek legyenek a szabadidejüket közösen vagy egyedül, értelmesen és értékesen eltölteni. Az ellátás során alkalmazkodnak az egyéni, sajátos fejlődési szükségletekhez, lehetőségekhez. A felnőttkorú akadályozott emberek személyiség-, és identitás fejlődése igényli azon készségek és ismeretek gyakorlását, melyek a munkában, a közlekedésben, az önmaguk és környezetük ellátásában, problémáik megoldásában szükségesek.

A mentálhigiénés ellátás keretében fontosnak tartják a személyre szabott bánásmódot, az otthon minden lakójának mentálhigiénés követését, szociális- és személyiség állapotának figyelemmel kísérését.

Az egyéni fejlesztés szerves részét képezi az egyénre szabott mozgásterápia. A szabadidő kulturált eltöltésének lehetősége érdekében a programok széles skáláját nyújtják a lakóknak. Az Intézményen belül és kívül szervezett programokat a lakók aktivitására építik, figyelembe véve az egyéni igényeket is. Minden nap van reggeli torna és a terápiás szobában relaxációs foglalkozás. A lakók a közösségi programok közül leginkább a szalonnasütést, a pizsama partikat, a közös mozifilm nézést, a kirándulásokat és a strandolást kedvelik.

A konfliktushelyzetek kialakulásának megelőzése érdekében egyéni beszélgetéseket, illetve kiscsoportos formában interakciós csoportokat működtetnek.

Az Intézmény kiemelt figyelmet fordít az ellátottak családi és társadalmi kapcsolatainak fenntartására (nyílt napok, hozzátartozói, gondnoki értekezletek).

A hitélet gyakorlásának feltételei adottak az Intézményben. Az imaszobában havonta 1 alkalommal, lelkész vezetésével, felekezeti hovatartozástól függetlenül lelki gondozói órákat tartanak, ahol lehetőség van az egyéni lelki gondozásra is. Vannak olyan lakók is, akik vasárnaponként istentiszteletre járnak.

A foglalkoztatás keretében nagy hangsúlyt fektetnek a szinten tartó és fejlesztő terápiás tevékenységek alkalmazására, a csoportok összetételének, a lakók érdeklődési körének, a tárgyi feltételek nyújtotta lehetőségek, valamint a foglalkozásokat irányítók kompetenciájának figyelembevételével. Így megszervezésre kerülnek kézműves (gyöngyfűzés, hímzés, varrás, szövés, színezés, festés) és művészeti jellegű (zene- és táncterápia) tevékenységek, kulturális bemutatók, szórakoztató programok, és munkajellegű tevékenységek.

Az Intézmény régi hagyománya a művészetterápia alkalmazása, kiváltképp a zene gyógyító erejének alkalmazása. *Az Intézmény lakóiból szerveződött Arpeggio Nuovo színekötés² zenekar* rendszeres résztvevője a városi rendezvényeknek.

Az Intézményen belüli *szocioterápiás foglalkozások* munkaterápia, valamint terápiás és készségfejlesztő foglalkozások keretén belül valósulnak meg. A fejlesztést és a foglalkoztatást egyénre szabottan végzik a szociális és mentálhigiénés szakemberek és a fejlesztőpedagógusok, akik nagy hangsúlyt fektetnek az ellátottak igényeihez igazodva a kulturális és a sport tevékenységekre. Kiscsoportos és egyéni fejlesztő foglalkozások keretén belül valósul meg a

---

² ULWILA színekötés módszer: A német Heinrich Ullrich értelmi fogyatékos gyermekek oktatására fejlesztette ki azzal a céllal, hogy segítségével a középsúlyos értelmi fogyatékosok is zenekarban zenélhessenek.

logopédia és afázia terápia³, az olvasás, írás, a matematikai készség és képességfejlesztés, valamint a kerti munka.

Az Intézmény fontos feladatának tekinti, hogy az értelmileg akadályozott lakók képességeik figyelembevételével önállóan is elvégezhessek azokat az önkiszolgáló tevékenységeket, melyek a mindennapi életükhöz szükségesek, hogy kialakuljon annak fontossága, hogy személyes környezetük rendezett legyen, valamint közös, harmonikus együttműködést alakítsanak ki a személyzettel.

A fogyatékos személyek otthona, illetve lakóotthoni ellátást igénybe vevő személyek részére a felvételt követő 30 napon belül *részletes gyógypedagógiai felmérést, egészségi és mentális állapotra vonatkozó jellemzést* és ennek alapján *egyéni fejlesztési tervet* készítenek, amely tartalmazza az egyénre szabott bánásmód leírását, az önellátási képesség fejlesztését, jelzik azokat a képességeket, amelyeknek birtokában van az ellátott és erre alapozva jelölik ki a fejlődés irányát, útját. Az egyéni fejlesztési terv tartalmazza a lakó ellátásának leírását, az abban bekövetkező változást, egyéni fejlődést, a szükséges szolgáltatásokat, pedagógiai, mentális és egyéb segítségnyújtási feladatokat, azok időbeni ütemezését. A fejlesztési munkához tartozik az ellátottak költőpénzének kezelésére irányuló, valamint a hozzátartozókkal történő kapcsolattartás segítése is.

Az egyéni fejlesztési tervek megvalósítása team-munkában történik. A fejlesztő-mentálhigiénés csoport tagjai munkájukat egyéni órarendjük alapján végzik, egyéni- és kiscsoportos formában az éves munkaterv alapján. Fontosnak tartják a kultúrtechnikák szinten tartását, megőrzését, a manuális képességek fejlesztését, a kreativitás növelését, amelyek a kellemes és egyben hasznos időtöltés módját szolgálják és a cselekedeteken keresztül hozzájárulnak egyéb képességek (kommunikáció, kognitív, motoros, szociális) fejlődéséhez.

Fejlesztő foglalkoztatás

Az ellátottak fejlesztő foglalkoztatása az egyéni adottságaikat figyelembe vevő, foglalkoztatási terv alapján történik. A *foglalkoztatási tervet* a rehabilitációs alkalmassági vizsgálatot végző szakértői bizottság szakvéleményének kézhezvételétől számított 30 napon belül a foglalkoztatásban résztvevő személlyel, illetve törvényes képviselőjével egyetértésben készítik el. Az elért eredményeket évente értékelik és szükség esetén módosítják a tervet.

A Szocvtv. 99/B. § (1) bekezdése szerint A fejlesztő foglalkoztatás célja a gondozási, fejlesztési, szolgáltatási, illetve rehabilitációs tervben foglaltak szerint az egyén egészségi állapotának, korának, fizikai és mentális állapotának megfelelő fejlesztési és foglalkoztatási szolgáltatás biztosítása útján, az egyén felkészítése az önálló munkavégzésre vagy a nyílt munkaerőpiacon történő elhelyezkedésre.

A fejlesztő foglalkoztatás az Mt. szerinti határozott idejű munkaviszonyban vagy fejlesztési jogviszonyban történik. Az Mt. szerinti foglalkoztatás célja az önálló munkavégzést segítő képességek, készségek fenntartása, új munkafolyamatok megismerése, új szakma elsajátítása, az ellátottak felkészítése a nyílt munkaerőpiacon történő munkavégzésre. A fejlesztési jogviszonyban történő foglalkoztatás célja az ellátott testi, és szellemi képességeinek, valamint a munkavégzéssel összefüggő készségeinek helyreállítása, megőrzése, fejlesztése az önálló munkavégzéshez.

A fejlesztő foglalkoztatásban végzett tevékenység munkakörei: takarító (általános épülettakarítás), udvaros (zöldterület kezelés), postai kiségitő (egyéb postai futár, postai tevékenység), mosodai, varrodai kiségitő. A Lakóotthonban a foglalkoztatás keretében napi 1000 db fűzős mappát készítenek el a lakók.

---

³ Az afázia terápia szemlélete alapján a nyelvi sérülést megkerülő terápiás törekvések kerülnek előtérbe a sérült funkciók gyakoroltatása mellett. A terápia feladatai közé tartozik, hogy az agy lehetséges kapcsolódó nyelvi területeit kihasználva támogassa a fejlődést.

A foglalkoztatás időbeosztását az intézmény vezetője egyénileg határozza meg úgy, hogy a foglalkoztatás időtartama nem haladhatja meg a napi 6 és a heti 30 órát. Az ellátottak díjazásban részesülnek, melynek havi összege nem lehet kevesebb a mindenkori kötelező legkisebb munkabér 30%-ánál 8 órára vetítve, amely a napi ledolgozott munkaóra arányában kerül elszámolásra.

4.1.3. Az ellátottak jogainak védelme, a panaszjog gyakorlásának módja

Az ellátotti jogok tartalmát elsősorban az Szoctv. 94/E. § (1) bekezdése szabályozza, mely szerint a személyes gondoskodást nyújtó szociális intézményi ellátást igénybe vevő ellátottnak joga van szociális helyzetére, egészségi és mentális állapotára tekintettel a szociális intézmény által biztosított teljes körű ellátásra, valamint egyéni szükségletei, speciális helyzete vagy állapota alapján az egyéni ellátás, szolgáltatás igénybevételére.

Az intézmény vezetője kiemelte, hogy az Intézmény a *Szakmai Programjának és Házirendjének megfelelően* gondoskodik az alkotmányos jogok és a Szoctv.-ben meghatározott ellátotti jogok érvényesüléséről, az egyén autonómiáját elfogadó, integrációját segítő, humanizált környezet kialakításáról, valamint biztosítja az ellátottak érdekvédelmét. A Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény rendelkezéseit betartja és betartatja.

Az Intézményből való eltávozás és visszatérés rendjét a Házirend szabályozza. A lakók személyes szabadsága nincs korlátozva, azonban az eltávozás nem engedélyezhető abban az esetben, ha a kezelőorvos nem javasolja a lakó önmagát vagy másokat veszélyeztető egészségi állapota miatt.

Az ellátásban részesülők, a törvényes képviselők és a hozzátartozók a mindennapos ellátásban jelentkező problémák kapcsán panasszal élhetnek. Panasszal élhetnek akkor is, ha azt tapasztalják, hogy a munkavállaló a házirendben foglaltakhoz képest szabályszegést követ el. A panaszok súlyosságától függően a műszakfelelős gondozónőhöz, a vezetőápolóhoz, az otthon részlegvezetőjéhez, az intézményvezető helyetteséhez, az intézmény vezetőjéhez, az ellátottjogi képviselőhöz, az Érdekképviselési Fórumhoz, illetve a fenntartóhoz fordulhatnak.

Az intézményvezető tájékoztatása szerint a panaszok többnyire az együttélésből fakadó konfliktushelyzetek kialakulása miatt fordulnak elő.

A panaszok kivizsgálása során az Intézmény a „Panaszok és a közérdekű bejelentések intézményen belüli elintézésének rendjéről” szóló szabályzat alapján jár el. Az integrált intézményben *telephelyenként külön Érdekképviselési Fórum működik*. Tagjait az ellátottak, a törvényes képviselők, a hozzátartozók és az Intézmény dolgozói közül választják, továbbá képviselőt küld a fórumba a fenntartó részéről a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság Csongrád - Csanád Vármegyei Kirendeltsége. Az Érdekképviselési Fórumhoz elsősorban a közösséget érintő panaszok esetén lehet fordulni, illetve, ha az intézményi jogviszony megsértése, a személyiségi jogok, vagy a kapcsolattartásnak sérelme, az otthon segítőinek szakmai, titoktartási vagy vagyoni védelmi kötelezettségeinek megszegése merül fel. Az Érdekképviselési Fórum működésének részletes szabályait az Intézmény Házirendjének 1. számú melléklete tartalmazza.

Az ellátott alapjogai gyakorlása érdekében az *ellátottjogi képviselőhöz* is fordulhat segítségért. Az ellátottjogi képviselő havonta keresi fel az Intézményt. Neve és elérhetősége az Intézmény faliújságján, jól látható helyen ki van függesztve.

4.1.4. Az Intézmény férőhely kiváltásra vonatkozó tervei

Az Intézmény férőhely kiváltási terve tartalmazza a fogyatékos személyek ápoló-gondozó otthonának támogatott lakhatás keretében történő, jövőbeni kiváltására vonatkozó szakmai

elképzeléseit, figyelemmel a CRPD és a Fot, továbbá a 1295/2019. (V. 27.) Korm. határozatban foglalt előírásokra.

Az Intézmény a jelenlegi 124 férőhelyből 116 férőhely kiváltását tervezi támogatott lakhatás formájában Hódmezővásárhely városban. Ennek keretében 7 db 12 férőhelyes, 1 db 11 férőhelyes és 3 db 7 férőhelyes lakás vásárlásával, felépítésével tervezik megvalósítani az ellátottaknak a település közösségébe történő integrálását. Az ellátottak részére 1 db nappali támogató központ, valamint 1 db foglalkoztató központ kerülne kialakításra az Intézmény jelenlegi épületében a meglévő infrastruktúra felhasználásával.

Az ellátottak 63 %-a 10 évnél régebb óta él az Intézményben, vagyis jelentős mértékben szocializálódott az ápolást-gondozást nyújtó intézményi életformához. A lakók fogyatékoság szerinti összetétele szempontjából elmondható, hogy jelentős a halmazott fogyatékosággal élő személyek aránya (44%), és a pszichoszociális fogyatékosággal élők aránya (94%). Az ellátottak többsége esetében (98%) a mentális állapotuk nem teszi lehetővé ügyeik önálló vitelét, ehhez több-kevesebb segítségre van szükségük. A lakók jelentős részének hivatásos gondnoka van, de ahol lehetőség van rá, hozzátartozó gondnok került kijelölésre.

Az Intézményben végzett felmérés alapján 29 főt érint veleszületett vagy szerzett mozgássérülés. Az ellátottak jelentős része a mozgásfunkciók zavara miatt segédeszköz szükséglettel bír. Arányait tekintve magas a fürdetőszék, az emelő és a kapaszkodók iránti igény, ezért a támogatott lakhatás tárgyi feltételeinek megtervezésekor különös figyelmet kell fordítani arra, hogy a mozgásukban korlátozott személyek igényei ne sérüljenek. Ennek megfelelően a lakhatást biztosító ingatlanok esetében rámpa, lift, küszöbmentes bejárati lehetőségek, szélesebb ajtónyílás kialakítása, valamint akadálymentesített, kerekesszéssel is használható vizesblokk kialakítása szükséges.

Az Intézményben élők többsége a mindennapi tevékenységek kivitelezéséhez teljes körű ellátást igényel. Öltözködés tekintetében az ellátottak 47%-a, tisztálkodás és személyes higiéné tekintetében 54%-a, étkezés tekintetében 47% szintén teljes támogatásra szorul. Mind az önellátásra, mind a háztartási tevékenységek elvégzésére vonatkozó támogatási szükségletek felhívják a figyelmet arra, hogy *a támogatott lakhatásban történő kitagolás oly módon lehetséges, ha a szükséges szolgáltatási gyűrű, illetve támogató személyzet rendelkezésre áll.* Ennek megfelelően az Intézmény 2 db lakást tervezett azon lakói részére akik ellátása nappali ellátási formában megvalósítható és 9 lakást azon lakói részére akik önellátásukban magas igényűek, szükségleteik kielégítése segítséggel lehetséges, illetve 24 órás felügyeletet igényelnek.

A felmérés alapján a lakók 6%-ánál jelentkeznek autoagresszív, valamint 49%-ánál jelentkeznek heteroagresszív megnyilvánulások. Az ellátottak 54%-nak rendszeresen vannak dührohamai. A közösségi életben való beilleszkedést nehezítő megnyilvánulások közül a lakók 73%-ra jellemző a lopás, 80% nem képes betartani az együttélési szabályokat, 57% aszociális viselkedés jellemzőit mutatja. A vitákból kialakuló, akár erős fizikai háttérű konfliktusok megoldásában szakdolgozói támogatás, segítségnyújtás szükséges. Egészségügyi kockázat miatt 55 fő, viselkedéses kockázat miatt 91 fő esetében éjszakai felügyelet és személyes jelenlét indokolt a dolgozók részéről.

Figyelembe véve az Egyéni kiváltást és felkészítést támogató szükségletfelmérés és tervezés eredményeit az Intézményben jelenleg ellátott 116 fő támogatott lakhatási igényei vonatkozásában, a legfeljebb 7 fő számára kialakított lakás vagy ház esetében az Intézményben élők közül 14 fő enyhe fokban értelmileg akadályozott lakó kitagolására van lehetőség, képességei és egészségi állapota alapján, kis létszámú lakásokban történő elhelyezés esetén. Ez a 14 fő, akinek az esetében megfogalmazható, hogy éjszakai felügyeletre nem szorul, illetőleg vészhelyzet esetén, biztonsággal tudja a megfelelő személyt értesíteni. 7-12 fő számára kialakított lakás vagy ház vonatkozásában a rendelkezésre álló felmérés adatai alapján az Intézményben élő 102 fő minőségi, egyéni szükségleteikhez igazodó ellátása megfelelő számú

segítő mellett biztosítható. Ennek megfelelően 7 db 12 férőhelyes, 1 db 11 férőhelyes, 3 db 7 férőhelyes lakás vagy családi ház kialakítása indokolt.

5. A vizsgálat megállapításai

5.1. A hatáskör tekintetében

A feladat- és hatáskörömet, valamint ennek ellátásához szükséges vizsgálati jogosultságaimat az Ajbt. határozza meg. Az Ajbt. 1. § (3) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosa – a civil társadalom, különösen a fogyatékossgal élő személyek és az őket képviselő szervezetek bevonásával – biztosítja a Fogyatékossgügyi Egyezmény 33. cikk 2. pontja szerinti független mechanizmus feladatainak teljesítését. Az Ajbt. 39/O. § (1) bekezdése értelmében az alapvető jogok biztosa a *fogyatékossgügyi független mechanizmussal kapcsolatos feladatainak* teljesítése érdekében rendszeresen vizsgálja – a 18. § (1)-(7) bekezdésére tekintet nélkül, beadvány és felmerült visszásság hiányában is – a fogyatékossgal élő személyek jogainak a Fogyatékossgügyi Egyezmény előírásainak való megfelelés szerinti érvényesülését.

Tekintettel arra is, hogy az Ajbt. 39/O. § (2) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosa a 18. § (4) bekezdésében meghatározottakon túlmenően természetes személy alapvető jogával kapcsolatos visszásság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytat, ha a fogyatékossgal élő személy nem képes jogai védelmében fellépni vagy beadvány benyújtása aránytalan nehézséget jelentene számára, a *fogyatékossgügyi független mechanizmus egyik vizsgálati céljaként a nagylétszámú bentlakásos intézményekben élő személyek alapvető jogai érvényesülésének monitorozását* határozta meg.

Az Ajbt. 18. § (1) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosához bárki fordulhat, ha megítélése szerint közigazgatási szerv [...] vagy *közszolgáltatást végző szerv* (a továbbiakban együtt: hatóság) tevékenysége vagy mulasztása a beadványt tevő személy alapvető jogát sérti vagy annak közvetlen veszélyével jár (a továbbiakban együtt: visszásság), feltéve, hogy a rendelkezésre álló közigazgatási jogorvoslati lehetőségeket – ide nem értve a közigazgatási pert – már kimerítette, vagy jogorvoslati lehetőség nincs számára biztosítva. Az Ajbt. 18. § (2) bekezdés a) pontja szerint az állami vagy önkormányzati feladatot ellátó szerv, illetve e feladat ellátásában közreműködő szerv közszolgáltatást végző szervnek minősül. Az ombudsmani gyakorlat a *közszolgáltatást végző szervek* fogalomkörébe tartozónak tekinti a szociális ellátást nyújtó, így a fogyatékossgal élő személyek nappali ellátását végző intézményeket, amelyekre az ombudsman vizsgálati jogosultsága – az Ajbt. hatásköri szabályai értelmében – egyértelműen kiterjed.

Az Ajbt. 1. § (2) bekezdésének d) pontja kimondja, hogy az alapvető jogok biztosa – különösen hivatalból indított eljárások lefolytatásával – megkülönböztetett figyelmet fordít a leginkább veszélyeztetett társadalmi csoportok jogainak a védelmére.

Az Ajbt. 18. § (4) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosa a hatóságok tevékenysége során felmerült, az alapvető jogokkal kapcsolatos visszásság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytathat. *A hivatalból indított eljárás természetes személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érintő visszásság kivizsgálására vagy egy alapvető jog érvényesülésének átfogó vizsgálatára irányulhat.*

5.2. Az alapvető jogok és alkotmányos elvek tekintetében

Az alapvető jogok biztosa egy adott társadalmi probléma mögött álló összefüggésrendszer feltárása során autonóm, objektív és neutrális módon, kizárólag alapjogi

érvek felsorakoztatásával és összevetésével tesz eleget mandátumának. Az ombudsmani intézmény megalakulása óta az országgyűlési biztos következetesen, zsinórmértékként támaszkodott az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos elvi megállapításaira, valamint – az ombudsmani jogvédelem speciális vonásainak megfelelően – alkalmazta az alapjog-korlátozás alkotmányosságát megítélni hivatott alapjogi teszteket.

A jelentés megállapításaival összefüggésben ismételten hivatkozom arra, hogy az Alaptörvény vonatkozó rendelkezéseinek szövege az Alaptörvény Negyedik Módosításának hatálybalépését követően továbbra is nagyrészt megegyezik az Alkotmányban foglaltakkal, az alkotmányos követelmények és alapjogok tekintetében jellemzően nem tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyek ellentétesek volnának az Alkotmány szövegével. Az Alkotmánybíróság a 22/2012. (V. 11.) AB határozatában arra mutatott rá, hogy *„az előző Alkotmány és az Alaptörvény egyes rendelkezései tartalmi egyezősége esetén éppen nem a korábbi alkotmánybírósági döntésben megjelenő jogelvek átvételét, hanem azok figyelmen kívül hagyását kell indokolni”*. Az Alkotmánybíróság ugyanakkor a 13/2013. (VI. 17.) AB határozatában azt emelte ki, hogy az adott határozatban vizsgált törvényi rendelkezések esetében már az Alaptörvény Negyedik Módosítása alapján jár el a korábbi alkotmánybírósági határozatokban foglaltak felhasználhatóságát illetően. A testület ennek kapcsán elvi érveléssel mondta ki azt, hogy *„az Alkotmánybíróság a hatályát veszített alkotmánybírósági határozat forrásként megjelölésével, a lényegi, az adott ügyben felmerülő alkotmányossági kérdés eldöntéséhez szükséges mértékű és terjedelmű tartalmi vagy szövegszerű megjelenítéssel hivatkozhatja, vagy idézheti a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket. Az indokolásnak és alkotmányjogi forrásainak ugyanis a demokratikus jogállamban mindenki számára megismerhetőnek, ellenőrizhetőnek kell lennie, a jogbiztonság igénye az, hogy a döntési megfontolások átláthatóak, követhetőek legyenek. A nyilvános érvelés a döntés indoklásának létalapja. A korábbi határozatokban kifejtett érvek felhasználhatóságát az Alkotmánybíróság mindig esetről esetre, a konkrét ügy kontextusában vizsgálja.”*

Ha összevetjük az Alaptörvény hivatkozott cikkeit és az Alkotmány vonatkozó szakaszait, akkor abból az állapítható meg, hogy a vizsgálat tárgyát képező alapvető jogok védelme tekintetében nem hoz olyan koncepcionális változást az Alaptörvény szövege, mely a korábbi alkotmánybírósági gyakorlat elvetését, vagy jelentős tartalmi átértékelését alátámasztaná.

Így elvi megállapításaim megfogalmazása, az alapjogok és az alkotmányos elvek értelmezése során – ellenkező tartalmú alkotmánybírósági döntés megszületéséig – irányadónak tekintem az Alkotmánybíróság által mind az Alaptörvény hatálybalépését megelőzően, mind az azt követően hozott határozataiban, azok indokolásában kifejtett megállapításokat, következtetéseket. Kiemelendő emellett, hogy az Alaptörvény XV. cikk (5) bekezdése immár külön kiemelve is tartalmazza, hogy Magyarország külön intézkedésekkel védi a családokat, a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.

5.2.1. A jogállamiság elve

Az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése alapján Magyarország független, demokratikus jogállam. Az Alkotmánybíróság töretlen gyakorlata alapján ennek a jogállami minőségnek nélkülözhetetlen eleme a jogbiztonság. Az Alkotmánybíróság által gyakran hivatkozott tétel, hogy a jogbiztonság az állam – s elsősorban a jogalkotó – kötelességévé teszi annak biztosítását, hogy a jog egésze, egyes részterületei és az egyes jogszabályok is világosak, egyértelműek, működésüket tekintve kiszámíthatóak és előre láthatóak legyenek a norma címzettjei számára. Az Alkotmánybíróság döntéseiben felhívta a figyelmet, hogy a jogállamiságnak több összetevője van, az egyik legfontosabb alapkövetelmény a közhatalom, a közigazgatás törvény

alá rendeltsége: a közhatalommal rendelkező szervek a jog által megállapított működési rendben, a polgárok számára megismerhető és kiszámítható módon szabályozott korlátok között fejtik ki tevékenységüket. Demokratikus jogállamban ahhoz, hogy a személyek életviszonyaikat, működésüket, magatartásukat a jog által előírtakhoz tudják igazítani, az elvárt kötelezettségeiknek eleget tudjanak tenni, szükség van a joganyag, a jogi eljárások stabilitására. A jogbiztonság nem csupán az egyes normák egyértelműségét követeli meg, hanem az egyes jogintézmények működésének kiszámíthatóságát is.

5.2.2. Az emberi méltósághoz való jog.

A CRPD 3. cikke alapelveként deklarálja a veleszületett méltóság elvét és annak tiszteletben tartását. Az Alaptörvény II. cikke alapján az emberi méltóság sérthetetlen, minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz. Az Alaptörvény hatálybalépését követően is hivatkozási pontot jelentő alkotmánybíróági gyakorlat az emberi méltósághoz való joggal kapcsolatosan arra hívja fel a figyelmet, hogy a méltóság az emberi élettel eleve együtt járó minőség, amely oszthatatlan és korlátozhatatlan, s ezért minden emberre nézve egyenlő. Az egyenlő méltósághoz való jog az élethez való joggal egységben azt biztosítja, hogy ne lehessen emberi életek értéke között jogilag különbséget tenni. Emberi méltósága és élete mindenkinek érthetetlen, aki ember, függetlenül fizikai és szellemi fejlettségétől, illetve állapotától, és attól, hogy emberi lehetőségéből mennyit valósított meg, és miért annyit. A méltósághoz való jognak részét képezi az is, hogy minden embert másokkal egyenlő méltóságú személyként kell kezelni, vagyis az egyes emberek és embercsoportok között tilos indokolatlan, észszerűtlen különbséget tenni.

Az Alkotmánybíróság az ember életét és méltóságát egységben szemlélte, ami azt jelenti, hogy *nem választhatóak külön az ember társadalmi és biológiai dimenziójához fűződő jogok.* Az emberi méltósághoz fűződő jog az alkotmánybíróági gyakorlatában nem a személy szubjektumától függő méltóságérzethez kapcsolódott, hanem azt jelentette, hogy a jog az életet az emberi minőséggel együtt ismeri el, és kapcsol ahhoz elidegeníthetetlen jogokat. Az emberi méltósághoz való jog a természetes személyek autonómiáját jelenti, az önrendelkezésüknek egy olyan, mindenki más rendelkezése alól kivont magja van, amelynél fogva az ember alany marad, s nem válhat eszközzé vagy tárggyá. A méltósághoz való jognak ez a felfogása különbözteti meg az embert a jogi személyektől, amelyek teljesen szabályozás alá vonhatók, nincs érthetetlen lényegük. Az Alkotmánybíróság már az egyik első, 1990-ben hozott döntésében kimondta, hogy *az emberi méltósághoz való jog általános személyiségi jog, amelynek egyes fontos eleme az önrendelkezés szabadsága.* E határozatban hívták fel a figyelmet arra, hogy az önrendelkezési jog – mint az összes különös személyiségi jog – az egyén autonómiáját, az egyéni döntés szabadságát védi.

Az Alaptörvény I. cikk (1) bekezdése alapján az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait tiszteletben kell tartani, *védelmük az állam elsőrendű kötelezettsége.* A két évtizedes alkotmánybíróági gyakorlat alapján állami szemszögből létezik az alapjogoknak *egy objektív intézményvédelmi oldala:* az egyén szubjektív (alanyi) jogának biztosításával, védelmével, érvényesülésével összefüggő tágabb értelemben vett pozitív állami kötelezettségeket összefoglalóan objektív *állami intézményvédelmi kötelezettségnek* nevezzük. Az Alkotmánybíróság töretlen és álláspontom szerint továbbra is irányadó megállapítása szerint az állam részéről garanciális feladatai ellátásához szükséges, hogy az egyes alanyi alapjogok biztosítása mellett az azokkal kapcsolatos értékeket és élethelyzeteket nemcsak önmagukban, az egyes egyedi igényekhez kapcsolódóan védje, hanem a többi alapjoggal összefüggésben kezelje. Az intézményvédelmi kötelezettségnek a testület szerint az alapjogokhoz kapcsolódó *értékekre* is ki kell terjednie. Az alapjog jogosultjai, valamint az állam különböző szempontjai

és feladatai miatt az alapjog alanyi jogi, illetve objektív oldala nem feltétlenül fedi egymást. Az állam a szubjektív alapjog által védett körön túlmenően is meghatározhatja ugyanazon alapjog objektív, intézményes védelmi körét.

5.2.3. A hátrányos megkülönböztetés tilalma, a fogyatékkal élők védelme

A CRPD 5. cikke deklarálja, hogy a törvény előtt minden személy egyenlő, és mindenféle hátrányos megkülönböztetés nélkül jogosult a törvények által nyújtott védelemre és kedvezményre. A CRPD 5. cikk 2. pontja alapján a részes államok megtiltanak a fogyatékoság alapján történő bármilyen hátrányos megkülönböztetést, és minden téren biztosítják a fogyatékosággal élő személyek számára a hátrányos megkülönböztetéssel szembeni egyenlő és hatékony jogi védelmet. Az CRPD 5. cikk 3. pontja értelmében az egyenlőség előmozdítása és a hátrányos megkülönböztetés eltörlése érdekében a részes államok minden megfelelő lépést megtesznek, így biztosítva az ésszerű alkalmazkodást.

Az Alaptörvény XV. cikkének (2) bekezdése a korábbi Alkotmány 70/A. § (2) bekezdéséhez hasonlóan tartalmazza a diszkrimináció tilalmát, mely szerint Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja. Az Alaptörvény XV. cikk (4) bekezdése továbbá előírja, hogy Magyarország az esélyegyenlőség megvalósulását külön intézkedésekkel segíti, a XV. cikk (5) bekezdése emellett külön is kiemeli, hogy Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.

Az Alkotmánybíróság a 42/2012. (XII. 20.) AB határozatban megállapította, hogy az Alaptörvény XV. cikke változatlan tartalommal fenntartja az egyenlőség általános, nem csak az alapjogokra kiterjedő – vagy, ahogy az Alkotmánybíróság gyakran nevezte: a „jogegyenlőség” – követelményét és a hátrányos megkülönböztetés tilalmát. A két évtizedes, töretlen, az Alaptörvény fenti rendelkezése alapján továbbra is irányadónak tekinthető alkotmánybírói gyakorlat rögzíti, hogy a *hátrányos megkülönböztetés tilalma* arra vonatkozik, hogy a jognak mindenkit egyenlőként, egyenlő méltóságú személyként kell kezelnie, az egyéni szempontok azonos mértékű figyelembevételével kell a jogosultságok és kedvezmények elosztásának szempontjait meghatározni. A megkülönböztetés alkotmányossága tekintetében az Alkotmánybíróság két mércét alkalmazott.

Az alkotmányos alapjogok tekintetében megvalósuló egyenlőtlen bánásmód esetén annak alkotmányossága az alapvető jogok korlátozására irányadó szükségességi-arányossági teszt alapján ítéhető meg. Bár az Alkotmány – ahogyan az Alaptörvény is – szövegszerűen csak az alapvető jogok tekintetében tiltotta a hátrányos megkülönböztetést, az Alkotmánybíróság szerint e tilalom, ha a megkülönböztetés sérti az emberi méltósághoz való alapvető jogot, kiterjed az egész jogrendszerre.

Az egyenlő bánásmóddal és az esélyegyenlőséggel összefüggésben érdemes arra is utalni, hogy az alapvető jogok biztosa számára az Ajbt. fontos célként fogalmazza meg a *leginkább veszélyeztetett társadalmi csoportokhoz* tartozó személyek jogainak fokozott védelmét. A töretlen ombudsmani gyakorlat alapján nyilvánvalóan e személyi körbe tartoznak a gyermekek, a nők, az idősek, a fogyatékosággal élő személyek, a betegek, ezen belül pedig kiemelten a pszichiátriai betegek, továbbá a fogvatartottak, hajléktalanok.

A felsorolt egyes társadalmi csoportok más és más okokból (például az egzisztenciális helyzetük, életkoruk, egészségi vagy mentális állapotuk miatt) minősülhetnek veszélyeztetettnek, a közös pont bennük egyfelől az, hogy helyzetük miatt kiszolgáltatottak valamennyi állami, közhatalmi beavatkozással szemben, azonban közös jellemzőjük, hogy a jog- illetve érdekérvényesítő képességük akadályozott, sok esetben minimális.

A hátrányos megkülönböztetés tilalma és az esélyegyenlőség előmozdítása az állam számára eltérő jellegű, de szorosan összekapcsolódó feladatot jelent. A jogegyenlőség megteremtése, a minden embert egyenlő méltóságú személyként kezelés biztosítása elsődleges állami kötelezettség, míg az esélyegyenlőség elősegítése az állam részéről egy jogi lehetőséget biztosít. Ugyanakkor valamely tulajdonságuk (pl. életkor, betegség, testi fogyatékoság) okán sajátos, kiszolgáltatottabb helyzetük miatt objektíve hátrányba kerülő személyek csoportjainál az állami beavatkozás nem fakultatív feladat: az állam köteles hatékony lépéseket tenni az eredendően, súlyosan egyenlőtlen helyzet felszámolására. *A CRPD preambuluma szerint a részes államok elismerik, hogy bárkinek a fogyatékoság alapján történő hátrányos megkülönböztetése az emberi személy veleszületett méltóságának és értékének megsértése.* A CRPD 4. cikk 1-2. pontja szerint a részes államok kötelezettséget vállalnak arra, hogy biztosítják és elősegítik valamennyi alapvető emberi jog és szabadság teljes megvalósulását valamennyi fogyatékosággal élő személy számára, a fogyatékoság alapján történő bármiféle hátrányos megkülönböztetés nélkül. Ennek érdekében a részes államok vállalják, hogy: a) meghoznak minden megfelelő jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést a jelen Egyezményben foglalt jogok végrehajtása érdekében; b) megtesznek minden megfelelő intézkedést, ideértve a jogalkotási lépéseket a fogyatékosággal élő személyek hátrányos megkülönböztetését tartalmazó törvények, rendelkezések, szokások és gyakorlat módosítása vagy eltörlése érdekében.

5.2.4. A nemzetközi emberi jogi kötelezettségek érvényesítése

Az Alaptörvény Q) cikk (2) bekezdése értelmében Magyarországnak a nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítania kell a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját, jelen esetben azt, hogy a magyar jogi szabályozás megfeleljen a CRPD által felállított és az ENSZ Fogyatékosággal Élő Személyek Jogainak Bizottsága (a továbbiakban: CRPD Bizottság) által jelzett kötelezettségeknek. Ebbe nemcsak az tartozik bele értelemszerűen, hogy a jogrendszerben nem maradhatnak olyan szabályok, amelyek nem egyeztethetőek össze a CRPD rendelkezéseivel, hanem az is, hogy ahol szükséges, ott a jogalkotó érdemi és hatékony lépéseket tegyen a hiányzó szabályozás megalkotása érdekében. *A CRPD 4. cikk 1., 2. és 4. pontjai a következők szerint rendelkeznek az általános kötelezettségekről:*

- „1. A részes államok kötelezettséget vállalnak arra, hogy biztosítják és elősegítik valamennyi alapvető emberi jog és szabadság teljes megvalósulását valamennyi fogyatékosággal élő személy számára, a fogyatékoság alapján történő bármiféle hátrányos megkülönböztetés nélkül. Ennek érdekében a részes államok vállalják, hogy:*
- a) meghoznak minden megfelelő jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést a jelen Egyezményben foglalt jogok végrehajtása érdekében;*
  - b) megtesznek minden megfelelő intézkedést, ideértve a jogalkotási lépéseket a fogyatékosággal élő személyek hátrányos megkülönböztetését tartalmazó törvények, rendelkezések, szokások és gyakorlat módosítása vagy eltörlése érdekében;*
  - c) figyelembe veszik a fogyatékosággal élő személyek emberi jogainak védelmét és előmozdítását valamennyi politika és program során;*
  - d) tartózkodnak minden olyan cselekedetben és gyakorlatban való résztvételtől, amely nem összeegyeztethető a jelen Egyezménnyel, és biztosítják, hogy a hatóságok és közintézmények a jelen Egyezménnyel összhangban tevékenykedjenek;*
  - e) minden megfelelő intézkedést meghoznak bármely személy, intézmény vagy magánvállalkozás által a fogyatékoság alapján történő hátrányos megkülönböztetés felszámolása érdekében;*
  - f) kutatásokat és fejlesztéseket valósítanak meg vagy segítenek elő az egyetemesen tervezett áruk, szolgáltatások, eszközök és létesítmények vonatkozásában, a jelen Egyezmény 2. cikkében meghatározottak szerint, amelyek a lehető legkisebb változtatással és anyagi ráfordítással*

megfelelnek a fogyatékossgal élő személyek speciális igényeinek, elősegítve felhasználhatóságukat és használatukat, valamint elősegítik az egyetemes tervezést a szabványok és irányelvek kidolgozása során;

- g) kutatásokat és fejlesztéseket valósítanak meg, vagy segítenek elő a fogyatékossgal élő személyek számára alkalmas új technológiák, beleértve az információs és kommunikációs technológiákat, a közlekedést/mozgást segítő eszközök, készülékek és segédeszközök elérhetőségének és használatának előmozdítására, elsőbbséget biztosítva az elérhető költséggel járó technológiáknak;
- h) hozzáférhető információkat biztosítanak a fogyatékossgal élő személyek számára a közlekedést segítő eszközökről, a készülékekről és segédeszközökről, ideértve az új technológiákat, csakúgy, mint a segítségnyújtás, támogató szolgáltatások és szolgálatok más formáiról;
- i) előmozdítják a jelen Egyezményben foglalt jogok oktatását a fogyatékossgal élő személyekkel foglalkozó szakemberek és alkalmazottak számára az e jogok által biztosított jobb segítség- és szolgáltatásnyújtás érdekében.

2. Tekintettel a gazdasági, társadalmi és kulturális jogokra minden részes állam vállalja, hogy a rendelkezésre álló erőforrásai felső határáig, és szükség esetén, a nemzetközi együttműködés keretében, intézkedéseket tesz e jogok teljes megvalósításának fokozatosan történő elérése érdekében, fenntartás nélkül, a nemzetközi joggal összhangban, a jelen Egyezményben foglalt kötelezettségek haladéktalan alkalmazására [...].

4. A jelen Egyezményben semmi nem értelmezhető úgy, mint ami befolyásolja a részes állam jogának, vagy az adott részes állam vonatkozásában hatályos nemzetközi jognak a fogyatékossgal élő személyek jogainak hatékonyabb szabályozását biztosító rendelkezéseit. A jelen Egyezményben részes államok joga, szerződésai, szabályozása vagy szokásai által elismert, vagy tartalmazott emberi jogok és alapvető szabadságok nem korlátozhatók vagy csorbíthatók arra hivatkozással, hogy a jelen Egyezmény az adott jogokat vagy szabadságokat nem, vagy csak kisebb mértékben ismeri el.”

A szerződések jogáról szóló Bécsi szerződés⁴ 31. cikke értelmében a szerződést jóhiszeműen, kifejezéseinek szövegösszefüggésükben szokásos értelme szerint, valamint tárgya és célja figyelembevételével kell értelmezni. A CRPD 1. cikke értelmében „A jelen Egyezmény célja valamennyi emberi jog és alapvető szabadság teljes és egyenlő gyakorlásának előmozdítása, védelme és biztosítása valamennyi fogyatékossgal élő személy számára, és a velük született méltóság tiszteletben tartásának előmozdítása.” A CRPD alapelvei között elsőként említi továbbá, hogy a fogyatékossgal élő személyeket is megilleti a veleszületett méltóság, az egyéni autonómia tisztelete, beleértve a saját döntés meghozatalának szabadságát és a személyek függetlenségét.⁵

Az alapvető jogok biztosa az ENSZ nemzeti emberi jogi intézményeként, a maga semleges és kiegyensúlyozó, közvetítő szerepével, illetve a kizárólag az alapjogvédelemre fókuszáló tevékenységével valós támogatást biztosít a CRPD fogyatékos ember autonómiáját előtérbe helyező szemlélete és a tagállami kötelezettségek érvényesülésének.

6. A vizsgálat érdeme tekintetében

6.1. A CRPD 19. cikk - Önálló életvitel-közösségbe való befogadás

Az önálló életvitel és a közösségbe való befogadás bentlakásos intézményen kívüli életkörülményeket jelent. A bentlakásos intézményekkel összefüggésben nem „csupán” arról van szó, hogy az érintetteknek konkrét épületben vagy körülmények között kell élni, hanem elsősorban arról, hogy bizonyos élethelyzetek és életviteli körülmények előírása folytán az egyén elveszíti személyes választási lehetőségét és autonómiáját.

⁴ Magyarországon kihirdette az 1987. évi 12. törvényerejű rendelet

⁵ CRPD 3. cikk a) pont

Habár az intézményi körülmények méretben, elnevezésben és kialakításban különbözhetnek, önálló életvitelt sem a nagyméretű intézmények, sem az öt-nyolc egyént befogadó kisebb csoportos otthonok, sem pedig az egyedi otthonok nem biztosíthatnak, ha az intézményi elhelyezés meghatározó elemei jellemzik ezeket. Ezek a következők:

a segítőkét másokkal közösen kell igénybe venni, és az egyénnek nincs vagy csak korlátozott befolyása van arra, hogy kitől kapja a segítséget; elszigeteltség és szegregáció a közösségen belüli önálló élettől; a mindennapi döntések feletti irányítás hiánya; a választási lehetőség hiánya azt illetően, hogy az egyén kivel él együtt; a személyes akarattól és preferenciáktól független merev rutin; egyének csoportja számára előírt azonos tevékenységek azonos helyen bizonyos fennhatóság mellett; a szolgáltatás biztosítása során megnyilvánuló paternalista megközelítés; az életkörülmények felügyelete, emellett pedig általában az egyazon környezetben élő fogyatékos személyek számának aránytalansága. *Az intézményi keretek a fogyatékossgal élő személyek számára bizonyos mértékű választási és irányítási lehetőséget nyújthatnak, ám ezek a lehetőségek az élet konkrét és erősen behatárolt területeire korlátozódnak, és nem változtatnak az intézmény szegregáló jellegén.*⁶

A CRPD önálló életvitelről és a közösségbe való befogadásról szóló 19. cikke rögzíti, az Egyezményben részes államok elismerik *a fogyatékossgal élő személyek egyenlő jogát a közösségben való élethez és másokkal egyenlő szabad döntéshez való jogát*; minden szükséges és hatékony intézkedést megtesznek annak érdekében, hogy a fogyatékossgal élő személyek *teljes mértékben élvezhessék e jogaikat és a teljes közösségi befogadást és részvételt*, beleértve a következők biztosítását:

- a) a fogyatékossgal élő személyeknek *másokkal azonos alapon lehetőségük van lakóhelyüknek és annak megválasztására, hogy hol és kivel élnek együtt, és nem kötelezhetőek bizonyos megszabott körülmények között élni*;
- b) a fogyatékossgal élő személyek számára *hozzáférési lehetőséget biztosítanak többféle otthoni, intézményi és egyéb közösségi támogató szolgálathoz, beleértve azt a személyes segítséget, mely a közösségben éléshez és a közösségbe történő beilleszkedéshez, valamint a közösségtől való elszigetelődés és kirekesztődés megelőzése céljából* szükséges.

A Fot. a „Lakóhely, közösségbe való befogadás, önálló életvitel” cím alatt rendelkezik az intézményi férőhelykiváltásról, rögzítve többek között, hogy a fogyatékos személynek joga van a fogyatékossgának, személyes körülményeinek megfelelő – családi, lakóotthoni, intézményi – lakhatási forma megválasztásához, illetve, hogy a kiváltást a CRPD 19. cikkében meghatározottak figyelembevételével kell végrehajtani.⁷

Az OFP Lakhatás címszóval ellátott 7.2. alpontja szerint a fogyatékos személyek lakhatásával kapcsolatos döntések és programok tervezése és végrehajtása során különös súllyal kell figyelembe venni az önrendelkezés és a társadalmi integráció alapelvét. Az erről szóló kormányzati stratégia⁸ alapján folytatni szükséges a fogyatékos személyek számára ápolást-gondozást nyújtó szociális intézményi férőhelyek kiváltását, hangsúlyt fektetve a kiváltással érintett személyek és intézmények felkészítésére, tájékoztatására, támogatására, egyebek mellett a kiváltást támogató mentorhálózat bővítése útján.⁹

Ezzel párhuzamosan fontos fejlesztési irány a támogatott lakhatás elterjesztését szolgáló fejlesztések indítása, a kapcsolódó jó gyakorlatok felhasználásával, tapasztalati szakértők

⁶ CRPD Kommentár Általános észrevétel a 19. cikkről: Önálló életvitel és a közösségbe való befogadáshoz II/A. c) pont. Az önálló életvitel körülményei

⁷ Fot. 17. §

⁸ 1295/2019. (V. 27.) Korm. határozat a fogyatékossgal élő személyek számára ápolást-gondozást nyújtó szociális intézményi férőhelyek kiváltásáról szóló 2019–2036. évekre vonatkozó hosszú távú koncepcióról

⁹ figyelemmel a CRPD-Bizottságnak a CRPD Fakultatív Jegyzőkönyvének 6. cikke szerinti, Magyarországgal kapcsolatos vizsgálatáról szóló jelentésére (2020, CRPD/C/HUN/IR/1, kiemelten 114. pont); a CRPD-Bizottság 2022. október 10-én kiadott vonatkozó „Írnyelvek az intézményi elhelyezés megszüntetéséről, beleértve a veszélyhelyzeteket is” dokumentumára (2022, CRPD/C/5); valamint a CRPD Bizottság Magyarország egyesített második és harmadik időszakos jelentéséhez kapcsolódó Záró észrevételeinek vonatkozó pontjaira (2022, CRPD/C/HUN/CO/2-3; 41. pont) és a CRPD-Bizottság 5. számú Általános észrevételére az önálló életvitelről és a közösségbe való befogadásról szóló CRPD 19. cikk kapcsán (2017, CRPD/C/GC/5);

bevonásával. A családi környezetben maradás elősegítése érdekében bővíteni szükséges az önálló életvitelt elősegítő szociális alapszolgáltatások, és a lakóhelyhez közeli szolgáltatások körét. Át kell tekinteni a lakások és a lakókörnyezet akadálymentesítésének támogatási rendszerét, az esetleges alternatív megoldások – egyebek mellett a fogyatékos felnőttek által igénybe vehető szociális bérlakások vagy az önálló tulajdonú speciális előtakarékosági formák – számbavétele mellett.

A Szocvtv. 75. § (1) bekezdése értelmében támogatott lakhatás a fogyatékos személyek, a pszichiátriai betegek – ide nem értve a demens személyeket – és a szenvedélybetegek részére biztosított ellátás, amely az életkornak, egészségi állapotnak és önellátási képességnek megfelelően, az ellátott önálló életvitelének fenntartása, illetve elősegítése érdekében biztosítja a lakhatási szolgáltatást, az önálló életvitel fenntartása, segítése érdekében a mentálhigiénés, szociális munka körébe tartozó és egyéb támogató technikák alkalmazásával végzett életvitelt, a közszolgáltatások és a társadalmi életben való részvételt segítő más szolgáltatások igénybevitelében való segítségnyújtást, az ellátott komplex szükségletfelmérése alapján, erre vonatkozó igény esetén a felügyeletet, az étkeztetést, a gondozást, a készségfejlesztést, a tanácsadást, a pedagógiai segítségnyújtást, a gyógypedagógiai segítségnyújtást, a szállítást, a háztartási vagy háztartást pótló segítségnyújtást. A támogatott lakhatás részletszabályairól az SzCsM rendelet rendelkezik.

A CRPD. 19. cikke garantálja az *önálló életvitel és a közösségbe való befogadás* jogát. Az *önálló életvitel* elsősorban a fogyatékos személyek önálló döntési, választási lehetőségét biztosítja. Ennek értelmében többek között, a fogyatékos személynek joga van megválasztani, hogy kivel, hol, milyen körülmények között szeretne élni, jogában áll kialakítani a saját életmódját, életritmusát, életkörülményeit. A *közösségbe való befogadás joga* a teljes és hatékony társadalmi részvétel és befogadás elvéhez kapcsolódik, amelyet többek között a CRPD 3. cikkének c) pontja fogalmaz meg. *Ez teljes társadalmi életet és a nyilvánosság számára rendelkezésre álló valamennyi szolgáltatáshoz, valamint a fogyatékosággal élő személyek számára abból a célból rendelkezésre álló támogató szolgáltatásokhoz való hozzáférést foglalja magában, hogy a társadalmi élet minden szférájába teljes mértékben befogadást nyerjenek és azokban részt vehessenek.* Ezek a szolgáltatások többek között a lakhatáshoz, a közlekedéshez, a bevásárláshoz, az oktatáshoz, a foglalkoztatáshoz, a szabadidős tevékenységekhez és a nyilvánosság rendelkezésére álló valamennyi egyéb létesítményhez és szolgáltatáshoz, például a közösségi médiához kapcsolódnak. A jog magába foglalja a közösség minden politikai és kulturális jellegű intézkedéséhez és eseményéhez, többek között a nyilvános találkozókhoz, sporteseményekhez, kulturális és vallási fesztiválokhoz és minden olyan tevékenységhez való hozzáférést, amelyben a fogyatékosággal élő személy részt kíván venni.

A CRPD 19. cikke az egyezmény egyik legátfogóbb cikke, az egyezmény végrehajtása szempontjából valamennyi cikk tekintetében kulcsfontosságú, így kiemelt jelentőséggel bír.

6.2. Az Intézmény működésével és a feladatellátással összefüggésben

A fogyatékoságügyi független mechanizmus keretében folytatott helyszíni vizsgálat célja az Intézmény működésének alapjogi szempontú monitorozása volt. További célként fogalmazódott meg annak átfogó vizsgálata, hogy az ott élő fogyatékosággal élő személyek alapvető jogai a CRPD-ben foglaltakkal összhangban, teljeskörűen érvényesülnek-e.

Az Intézményben fogyatékos személyek ápoló-gondozó otthonában, 4 gondozási egységében, 116 férőhelyen biztosítják az elhelyezést és a teljeskörű ellátást az ellátottak számára. *Az épület teljeskörű fizikai akadálymentessége biztosított.* Az Intézmény szomszédságában található tágas közösségi térrel és kerttel rendelkező Lakóotthonban 2 ágyas szobákban, kulturált környezetben 8 lakó elhelyezéséről és foglalkoztatásáról gondoskodnak.

Az Intézmény a bentlakásos intézményekkel szemben támasztott jogszabályi előírásoknak megfelel.¹⁰ Az ellátottak létszáma egy lakószobában sem haladja meg a négy főt, és biztosított valamennyi ellátott tekintetében az egy ellátottra előírt legalább hat négyzetméternyi lakóterület.

Az Intézmény kiemelt figyelmet fordít az ellátottak családi és társadalmi kapcsolatainak fenntartására. Rendezvényeik és ünnepeik során arra törekednek, hogy minél szélesebb körben lehessen jelen a helyi társadalom egészsége. Aktív és rendszeres kapcsolatot tartanak fenn a szülőkkel, gondnokokkal, a társintézményekkel, a lakók szűkebb és tágabb környezetével. Az Intézmény lakóiból szerveződött Arpeggio Nuovo zenekar a város rendezvényeinek rendszeres résztvevője. A zenekar méltóképpen képviseli az Intézmény befogadó, közösségi szemléletét és felhívja a társadalom figyelmét a fogyatékkal élő emberek értékeire és képességeire.

Az Intézményen belüli szocioterápiás foglalkozások munkaterápia, valamint terápiás és készségfejlesztő foglalkozások keretén belül valósulnak meg. A fejlesztést és a foglalkoztatást egyénre szabottan végzik a fejlesztőpedagógusok, szociális és mentálhigiénés szakemberek, akik nagy hangsúlyt fektetnek az ellátottak igényeihez igazodva a kulturális és a sport tevékenységekre.

A helyszíni vizsgálat tapasztalatai és a rendelkezésre bocsátott dokumentumok alapján megállapítható, hogy *az értelmi fogyatékos személyek állapotának megfelelő önállóság, döntési lehetőség, szinten tartó, képességfejlesztő, munkajellegű foglalkoztatás, továbbá a sport- és szabadidős tevékenységek végzésének lehetősége a vizsgálatlal érintett Intézményben biztosított.*

A lakók szabadon gyakorolhatják vallásukat. Havonta 1 alkalommal, lelkes vezetőjével, felekezeti hovatartozástól függetlenül lelki gondozói órákat tartanak, ahol lehetőség van az egyéni lelki gondozásra, emellett több ellátott vasárnaponként istentiszteletre is jár.

Az Intézmény a Szakmai Programjában foglaltaknak megfelelően gondoskodik az alkotmányos jogok és a Szocvt.-ben meghatározott ellátotti jogok¹¹ érvényesüléséről, az egyén autonómiáját elfogadó, integrációját segítő, humanizált környezet kialakításáról, valamint biztosítja az ellátottak érdekvédelmét. A Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény – CRPD – rendelkezéseit betartja és betartatja.

Az ellátottak életminőségének javítása, jogainak érvényesítése, önálló életvitelük támogatása céljából, a szakmai szempontok figyelembevételével *az Intézmény elkészítette a férőhelykiváltásra vonatkozó tervét*, amely tartalmazza a fogyatékos személyek ápoló-gondozó otthonának támogatott lakhatás keretében történő, jövőbeni kiváltására vonatkozó elképzeléseit, mely alapján a jelenlegi 124 férőhelyből 116 férőhely kiváltását tervezi támogatott lakhatás formájában Hódmezővásárhely városban. Ennek megfelelően 7 db 12 férőhelyes, 1 db 11 férőhelyes és 3 db 7 férőhelyes lakás vásárlásával, felépítésével tervezik megvalósítani az ellátottak lakókörnyezetbe történő integrálását. A lakók részére 1 db nappali támogató központ, valamint 1 db foglalkoztató központ kerülne kialakításra az Intézmény jelenlegi épületében a meglévő infrastruktúra felhasználásával.

Fontosnak tartom megjegyezni, hogy a támogatott lakhatás szolgáltatás kialakításának új finanszírozási támogatása körében – a folyamatban lévő vizsgálataim során a szociális szférában dolgozó szakemberek jelzése szerint – *problémaként merült fel, hogy a pályázati finanszírozás a civil szervezetek és az egyházi fenntartók számára biztosított.* Részben ennek eredményeként a működés feltételeinek biztosítása szempontjából többnyire nehezebb helyzetben lévő állami fenntartású, nagylétszámú bentlakásos intézmények vonatkozásában a kiváltási folyamata lelassult.

¹⁰ Különös tekintettel az SzCsM rendelet 40. §. (3) bekezdés, 41.§, 42. §.

¹¹ Szocvt. 94/E. §.

Az intézményi férőhely kiváltás folyamata a jelen aktuális és sürgető feladata. A szociális intézményi férőhelyek kiváltásának megvalósulásáig intézmények feladata, hogy biztosítsák a fogyatékossgal élő személyek számára a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való jog, az egyenlő bánásmód követelménye és a CRPD-ben rögzített követelmények érvényesülését.

A helyszíni vizsgálat tapasztalatai alapján megállapítom, hogy az Intézmény az itt élő, értelmileg enyhe és középsúlyos fokban sérült, felnőtt korú személyek ellátása során nagy hangsúlyt fektet az emberi méltóságra, az alapvető emberi jogokra, a tartalmas és igényes kapcsolatokon alapuló életminőség megteremtésére, gondot fordít a fogyatékos személyeket megillető alapvető jogok érvényesülésére. Megfelelő színvonalon biztosítja az ápoláson, gondozáson, felügyeleten és szocioterápiás foglalkozásokon túl az ellátottak családi kapcsolatainak fenntartásának feltételeit, a társadalmi kapcsolódásuk és ennek keretében változatos élmények megélésének lehetőségét, úgyszintén a szabad vallásgyakorlást.

Az Intézmény működésével és feladatellátásával kapcsolatban, *alapvető joggal összefüggő visszásság gyanúja nem merült fel*, így azzal kapcsolatos megállapítást és ombudsmani intézkedést nem teszek, jelentésemet az intézményi férőhely kiváltással kapcsolatos észrevételek vonatkozásában figyelemfelhívásnak szánom.

Budapest, 2024. az elektronikus dátumbélyegző szerint

Dr. Kozma Ákos

Melléklet

Szivárvány Integrált Szociális Intézmény

Udvar

Tornaszoba

Foglalkoztató

Könyvtár

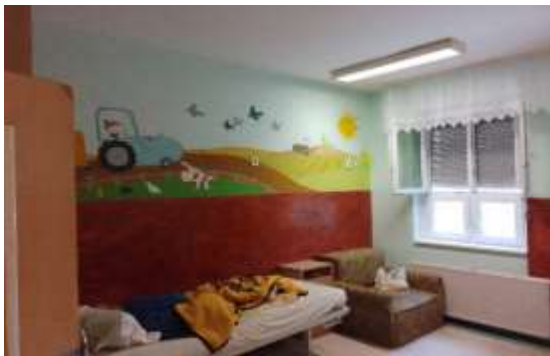
Fodrászat

Folyosó (főépület)

Intim szoba

Lakószobák

Lakóotthon

Közösségi tér (Lakóotthon)

Konyha (Lakóotthon)

Lakószobák (Lakóotthon)